

Tošo Maršić
Petar Paradžik
Mihaela Meštrović
Karla Barać

Prethodno znanstveno priopćenje

RAZLIKE IZMEĐU SREDNJOŠKOLACA SPORTAŠA I NESPORTAŠA U KLAĐENJU I KONZUMIRANJU ALKOHOLA I CIGARETA

1. UVOD

Osnovna vrijednost tjelesne aktivnosti ogleda se u njenom direktnom utjecaju na fizičko zdravlje čovjeka (Fleshner, 2000) uz blagotvoran utjecaj na kognitivnu (Kamijo i sur., 2011) i psihičku komponentu ljudskog zdravlja (Yin i Moore, 2004). Fizička je aktivnost pozitivno povezana sa samopoštovanjem (Gruber, 1986), a zdravstvene navike sportaša (prehrana i pušenje) u odnosu na nesportaše društveno su poželjnije (Pate i sur., 2000). Uključenost učenika u sportski klub prvenstveno pozitivno djeluje na njihov antropološki status. Sport kod učenika razvija „*fair play*”, želju za nadmetanjem i postignućem (Fejgin, 1994), ali istovremeno protektivno djeluje na delikvenciju (Hastad i sur., 1984) i zloupotrebu opijata (Pate i sur., 2000., Field i sur., 2000). Organizirano bavljenje sportom poboljšava samopouzdanje i samopoštovanje, odgovornost, disciplinu, socijalizaciju i poštivanje pravila (Corneliessen i Pfeifer, 2007). S druge strane stres, anksioznost, povrede i povećana agresivnost mogući su negativni utjecaji sporta na mlade (Linver i sur. 2009). Također, pojedini autori dovode pod sumnju neke pozitivne utjecaje sporta na zdravstveni životni stil adolescenata (D’Elio i sur., 1993).

Istraživanja o djelovanju spola, sportskog statusa i njihove interakcije na konzumiranje alkohola i pušenje malobrojna su i nekonzistentna u svojim rezultatima (Prichard i sur., 2007). Budući da društveni kontekst (Guest i Schneider, 2004) i etnička pripadnost (Pate i sur., 2000) mogu uvjetovati različito djelovanje bavljenja sportom na mlade, a s obzirom da je povezanost sportske angažiranosti i konzumacije opijata također rijetko istraživana na populaciji hrvatskih srednjoškolaca, cilj ovog rada je testirati razlike između učenika sportaša i nesportaša u konzumaciji alkohola, cigareta i klađenja.

2. METODE RADA

Uzorak entiteta u ovom istraživanju čine 432 ispitanika (296 učenica i 137 učenika). Rezultati su prikupljeni anonimnim anketnim upitnikom provedenim u dvije četverogodišnje srednje škole iz Vinkovaca i Zagreba (nazivi škola zbog obećane diskretnosti školama ne mogu biti objavljeni). Odabir škola je bio prigodan (one škole čiji ravnatelj je dao pristanak na provođenje ankete), a odabir razreda slučajan. Učešće učenika u anketi je bilo dobrovoljno (ni jedan učenik nije odbio anketiranje) uz prethodnu usmenu roditeljsku suglasnost i pismenu suglasnost iz ministarstva prosvjete. Anketni je upitnik sadržavao 50 pitanja, a za ovo istraživanje su korištene varijable sportski status, spol, učestalost pušenja, konzumacije alkohola i kladenja. Na pitanje „Pušiš li?“ ponuđeni su odgovori: *nikada nisam pušio, prestao sam, ponekad, do 10 cigareta dnevno i više od 10 cigareta dnevno*. Na pitanje „Kladiš li se u kladionici, kockaš li na automatima ili internetu?“: *ne, otprilike jednom mjesečno, jednom tjedno, nekoliko puta tjedno i svakodnevno*. Odgovori na oba pitanja kodirani su brojevima od 1 do 5 čime su kreirane ordinalne varijable. Konzumacija alkohola je praćena upitnikom AUDIT - Alcohol Use Disorders Identification Test (Saunders i sur., 1993). Za testiranje razlika sportaša i nesportaša korišteno je prvih 5 tvrdnji iz upitnika budući da se one odnose na količinu konzumiranog alkohola. Rezultati iz prvih 8 tvrdnji korišteni su za deskriptivni opis zastupljenosti opasnog opijanja u ovom istraživanju. Zadnje su dvije tvrdnje izbačene zbog procjene autora da kod adolescenata mogu dati pogrešan ukupan rezultat. U svrhu utvrđivanja značajnosti razlika između učenika sportaša i nesportaša korišten je Man Whitney U test i t-test (za konzumaciju alkohola), a interakcija spola i sportskog statusa testirana je dvosmjernom analizom varijance. Veličina učinka (effect size) izračunata je preko partial eta-squared koeficijenta u programu Statistica 10.

3. REZULTATI

Udio sportaša u uzorku ovog istraživanja je 22,2% (kod učenika 45,3%, kod učenica 11,44%). Budući da nema značajnih razlika između škole u Vinkovcima i Zagrebu ni u jednoj praćenoj varijabli, podaci su obrađeni skupno. U tablici 1 prikazani su postoci zastupljenosti pušenja, pijenja alkohola i kladenja kod sportaša/ica i nesportaša. Sportaši u prosjeku značajno manje puše i piju alkohol, a više se klade od nesportaša (tablica 2), uz malu veličinu učinka.

U varijabli pušenje kada se promatra neovisno o sportskom statusu, nema značajnih razlika između učenika i učenica ($p=0,47$), a kod zasebnih analiza po svakom spolu muški sportaši značajno manje puše od nesportaša ($p=0,005$). Isportašice također manje puše, ali kod njih je razlika statistički neznačajna ($p=0,12$).

U varijabli klađenje muški učenici se značajno više klade ($p=0,00$). U učenica zasebno nema značajne (ni vidljiva trenda) razlike između sportašica i nespportašica ($p=0,98$) dok se učenici sportaši više klade u odnosu na nespportaše, ali dobivena razlika nije značajna ($p=0,15$).

Tablica 1. Postoci učestalosti pušenja, pijenja alkohola i klađenja u sportaša i nespportaša

	Sportski status	Nikada nisam	Prestao sam	Ponekad zapalim	Pušim do 10	Više od 10 cigareta
Pušenje	Nespportaši	51,04%	4,15%	24,33%	11,28%	9,20%
Pušenje	Sportaši	71,58%	1,05%	15,79%	7,37%	4,21%

	Sportski status	ne kladam	jednom mjesečno	jednom tjedno	nekoliko puta tj.	svakodnevno
Klađenje	Nespportaši	82,49%	9,50%	2,97%	2,97%	2,08%
Klađenje	Sportaši	57,73%	16,49%	10,31%	8,25%	7,22%

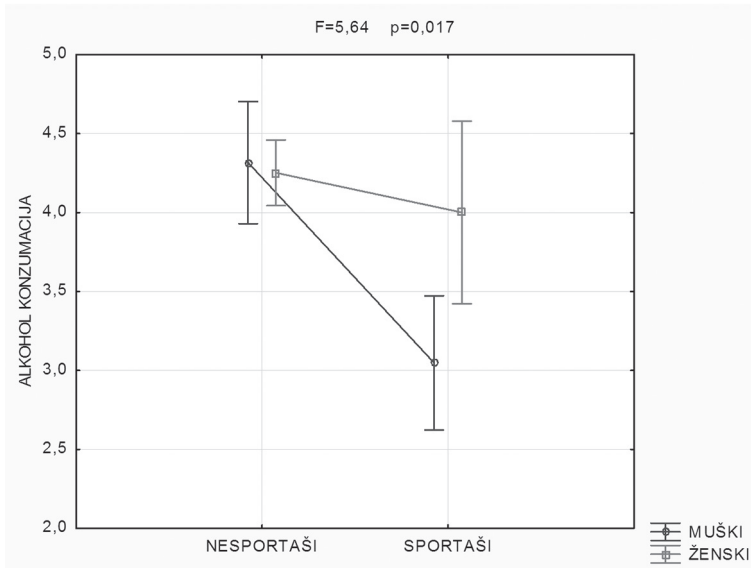
	Sportski status	od 0-4 boda	4-7 bodova	8-11 bodova	12-17 bodova	preko 17 bodova
Alkohol	Nespportaši	52,65%	17,65%	16,76%	10,29%	2,65%
Alkohol	Sportaši	54,64%	18,56%	16,49%	7,22%	3,09%

Legenda: zbroj bodova u AUDIT testu od 8 i više je povezan s opasnim ili rizičnim opijanjem a preko 12 upućuje na alkoholnu ovisnost (opširnije o načinu bodovanja i interpretaciji vidi u Saundres i sur., 1993).

Tablica 2. Testiranje značajnosti razlika između učenika sportaša i nespportaša u učestalosti pušenja, pijenja alkohola i klađenja

	Prosjek nespportaši	Prosjek sportaši	Z ili t vrijednost	p vrijednost	Veličina učinka
Pušenje	2,23	1,71	(Z) 3,08	0,002	0,02
Alkohol	4,27	3,38	(t) 4,45	0,00	0,04
Klađenje	1,32	1,90	(Z)-3,88	0,00	0,06

U varijabli konzumacija alkohola muški sportaši značajno više piju od nespportaša ($p=0,00$), uz isti, ali statistički neznačajan trend kod učenica ($p=0,39$) i značajnu interakciju spola i sportskog statusa (slika 1) pri čemu sportašice značajno više piju od sportaša.

Legenda: F – vrijednost analize varijance, p – značajnost razlika

Slika 1. Grafički prikaz odnosa aritmetičkih sredina sportaša/ica i nesportaša/ica u konzumaciji alkohola (vertikalna crta označava 95% interval pouzdanosti aritmetičke sredine)

4. RASPRAVA

Glavni nalaz ovog istraživanja ukazuje da srednjoškolci sportaši u prosjeku značajno manje puše i piju alkohol, a više se klade od nesportaša. Razlozi mogu biti u sportaševom razvijenijem osjećaju važnosti očuvanja i unapređenja zdravstvenog statusa i manjoj sklonosti nezdravim ponašanjima koja im ograničavaju sportsku uspješnost. Također, pušenje i pijenje alkohola kod mladih vezano je uz opsežni boravak u kafićima i drugim mjestima za provođenje slobodnog vremena, za što sportaši imaju manje slobodnog vremena. S druge strane, Prichard i sur. (2007) u pregledu istraživanja navode studije s utvrđenom pozitivnom, ali i negativnom povezanošću bavljenja sportom i konzumacijom alkohola i pušenja. Budući je Torbarin (2011) također na uzorku učenika iz Hrvatske utvrdio da učenici sportaši značajno manje koriste sredstva ovisnosti od nesportaša, moguće je pretpostaviti da je kod srednjoškolaca u Hrvatskoj očekivano pozitivno djelovanje bavljenja sportom na prevenciju alkoholizma i pušenja. Razlika između rezultata dobivenih u ovom istraživanju i onih u drugim dijelovima svijeta u kojima su dobiveni suprotni rezultati, može biti posljedica djelovanje društvenog konteksta (Guest i Schneider, 2004) i

etničke pripadnosti (Pate i sur., 2000) na različito djelovanje bavljenja sportom na mlade.

U ovom istraživanju sportašice u prosjeku piju alkohol značajno više od sportaša. Mogući razlog je naglašenija orijentacija na rezultat kod sportaša koja može jače djelovati kao protektivni faktor.

Ova je studija pokazala veću učestalost klađenja kod sportaša. Kladionice su orijentirane na sportske rezultate i interes pa i mogućnost predviđanja sportskih rezultata je vjerojatno manji kod nesportaša. Također sportaši klađenjem često iskazuju i svoje navijačke stavove prema nekim sportašima ili sportskim klubovima, uz dodatni motiv uzbuđenja, ali i pokušaj zarade novca koji je u sportu sveprisutan. Mladi često klađenje ne povezuju s porokom i nečim što im narušava zdravlje i moguće iz tog razloga sportaši ne izbjegavaju klađenje u mjeri u kojoj to čine s alkoholom i pušenjem. Prema istraživanjima Ricijaša i sur. (2012) bez obzira što je zakonom zabranjeno kockanje maloljetnicima, klađenje je izrazito rašireno među hrvatskim srednjoškolicima. Nažalost i ovo istraživanje je potvrdilo da se oko 15% sportaša (tablica 1) klade svakodnevno ili više puta tjedno.

5. ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju pretpostavku da bavljenje sportom pored brojnih pozitivnih učinaka umanjuje i sklonost konzumaciji alkohola i pušenju kod srednjoškolaca. S druge strane mladi sportaši su skloniji klađenju od nesportaša. Budući da srednjoškolci koji se redovito klade imaju ozbiljnih psihosocijalnih problema (Dodig i sur., 2012), prevencija klađenja mora biti jedan od važnih ciljeva u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi kao odgojno obrazovnom području.

Glavno ograničenje ovog istraživanja je njegov ne eksperimentalni tip i stoga zaključci ne mogu biti uzročno posljedični. U idućim istraživanjima pored eksperimentalnih nacrti treba uključiti širi uzorak srednjoškolaca kako po različitim regijama tako i vrstama škola i dobi učenika.

6. LITERATURA

1. Cornelissen, T., Pfeifer, C. (2007). *The Impact of Participation in Sports on Educational Attainment: New Evidence from Germany*. Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper No. 3160. Skinuto sa <http://ftp.iza.org/dp3160.pdf> (10.04.2014.)
2. Dodig, D., Ricijaš, N., Kranželić, V., Huić, A. (2012). *Sportsko klađenje adolescenata: učestalost klađenja, iskustvo dobitaka i kognitivne distorzije*. 8. međunarodni znanstveni skup „Istraživanja u edukacijsko-rehabilitacijskim znanostima“. 239-240.

3. Field, T., Diego, M., Sanders, C. E. (2001). *Exercise is positively related to adolescents relationships and academics*. *Adolescence*, 36 (141) 105-110.
4. Fleshner, M. (2000). *Exercise and neuroendocrine regulation of antibody production: protective effect of physical activity on stress-induced suppression of the specific antibody response*. *International Journal of Sports Medicine*. 21 (1) 14-19.
5. Hastad, D.N., Segrave, J.O., Pangrazi, R., Peterson, G. (1984). *Youth sport participation and deviant behavior*. *Sociology of Sport Journal*, 1 (4) 1366-373.
6. Kamijo, K., Pontifex, M.B., O'Leary, K.C., Scudder, M.R., Wu, C.-T., Castelli, D. M. and Hillman, C. H. (2011). *The effects of an afterschool physical activity program on working memory in preadolescent children*. *Developmental Science*. 14 (5) 1046-1058.
7. Linver, M.R., Roth, J.L., Brooks-Gunn, J. (2009). *Patterns of adolescents' participation in organized activities: Are sports best when combined with other activities?* *Developmental Psychology*, 45 (2) 354-367.
8. Pate, R.R., Trost S. G., Levin, S., Dowda, M. (2000). *Sports participation and health-related behaviors among US youth*. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*. 154 (9) 904-911.
9. Prichard, M.E., Milligan, B., Elgin, J., Rush, P., Shea, M. (2007). *Comparisons of risky health behaviors between male and female college athletes and non-athletes*. *Athletic Insight*. 9 (1) 67-78.
10. Ricijaš, N., Huić, A., Dodig, D., Kranželić, V. (2012). *Prevalencija i rizični čimbenici problematičnog kockanja adolescenata*. 20. godišnja konferencija hrvatskih psihologa. 250-250.
11. Saunders, J.B., Aasland, O.G., Babor, T.F., De La Fuente, J.R., Grant, M. (1993). *Development of the alcohol use disorders identification test (AUDIT): WHO collaborative project on early detection of persons with harmful alcohol consumption - II*. *Addiction* 88, 791-803.
12. Torbarin, Z. (2011). *Sport – zaštitni čimbenik u suočavanju s rizičnim ponašanjima djece i mladih*. *JAHHR*. 2(3) 55-75.
13. Yin, Z., Moore, J.B. (2004). *Re-examining the role of interscholastic sport participation in education*. *Psychol Rep*, 94 (2) 1447-54.